

Libertas KLIMKA

Naujas tautosakos rinkinys

Pamarių sakmės. Sudarytoja Dalia Kiseliūnaitė. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010. 286 p.

Tautosaka yra kiekvieno regiono žmonių gyvenimo, kalbos, papročių ir tradicijų, tikėjimų ir religijos, taip pat ir jų gyvenamosios aplinkos, kraštovaizdžio, pagaliau lokalinės istorijos atspindys. Lietuvos pamarys – labai savitas kraštas gamtos, etnografijos, kultūros paveldo požiūriu. Neabejotinai jis išsiskiria ir dvasine kultūra, naratyvine tautosaka. Doc. dr. D. Kiseliūnaitės sumanymas sudėti į vieną rinkinį gyvenvietėse aplink Kuršių marias užrašytą sakmių, padavimų, istoriografinių paliudijimų medžiagą yra labai įdomus ir palaikytinas.

Tautosakos rinkinys „Pamarių sakmės“ sudarytas iš įvairiuose tautosakos rinkiniuose jau skelbtos bei XX a. pabaigoje užrašytos ir dar nepublikuotos medžiagos. Jo koncepcija tokia: tekstai vienos geografinės prigimties, bet įvairių žanrų ir užrašyti įvairiomis kalbomis. Bene būdingiausiu rinkinyje publikuojamų pamario tautosakos kūrinių požymiu reikia laikyti įvairiausių kultūrinių, etninių, kalbinių bruožų susipynimą, kuris ir sudaro didžiausią čionykštės

etnokultūros vertybę. Senuosius, dažnai verstinius, liudijimus gražiai papildo naujieji užrašymai, teigiantys pamario krašto tradicijų gyvastį ir jos svarbą kolektyvinėje gyventojų sąmonėje. Dalis šios medžiagos, ypač pateiktos senąja jau beišnykstančia kuršininkų kalba, yra tiesiog unikali. Dar vienas šiame rinkinyje skelbiamų tekstų bruožas yra tai, jog jie daugiausia yra vertimai iš vokiečių arba kuršininkų kalbų. Toks jų pobūdis ir kitataučių užrašinėtojų darbas neabejotinai bus paveikęs šių pasakojimų stilistiką: jie meniški, papildyti įvairiomis literatūrinės kalbos puošmenomis bei įterpiniais. Žinoma, dėl to kiek nukenčia medžiagos autentiškumas, bet, kita vertus, didelė kitataučių kultūrinė įtaka šio krašto gyvenimui tiesiog negalėjo neatsispindėti ir čionykštės tautosakos užrašymuose.

Apskritai imant, į knygą sudėta tautosaka yra žvejų naratyvai; juose daug tikėjimų ir burtų, skirtų žvejybos sėkmei, tinklų ir laivų apsaugai. Visi tie pasakojimai, susiję su žvejų laimikiu ir jų patiriamais nuotykiams, kaip ir sakmės ar pasakojimai apie laivus vaiduoklius, besivaidenančius skenduolius ir paslaptingas klaidinančias mariose ugnis, suteikia žvejų folklorui nepakartojamo žavesio. Kaip išskirtinį, tikrai pamario ir Mažosios Lietuvos tautosakai būdingą bruožą galima nurodyti ir gausiai šiame rinkinyje teikiamas sakmes apie laumes, kurios sloginančios žmones. Įdomu, kad itin margame kultūriniame pamario kultūros pavelde vis tik galima įžvelgti gana stiprų tradicijų ir pasaulėjautos tęstinumą, pasižymintį tiek universaliais bendražmogiškais, tiek ir specifiniais lokaliniais bruožais.

Tekstai pristatomi ir komentuojami rinkinio sudarytojų doc. dr. D. Kiseliūnaitės bei tautosakininkės dr. L. Brogienės įvaduose, kurie prilygsta nedidelėms mokslo studijoms. Čia įtikinamai pagrindžiama rinkinio sudarymo koncepcija bei labai tiksliai apibūdinama pamario naratyvų specifika, jos susidarymo istorinis kontekstas. Tai suteikia leidiniui mokslinį pobūdį, kurį paryškina ir tikslios folkloro kūrinių užrašymo metrikos. Knygą puošia grafikės Emilijos Benetytės iliustracijos. Jos išmoningos, žaismingos ir kupinos fantazijos polėkio, kaip ir čia sudėti tautosakos kūriniai. O ypač maloniai nuteikia skirsnių „vėtrungės“... Prielapyje – XIX a. pabaigos Rytų Prūsijos žemėlapių fragmentas, pateikiantis Kuršmarių pakrančių gyvenvietes. Darbą su knyga palengvina gale įdėta vietovardžių rodyklė.

Leidinį aprobavo Klaipėdos universiteto Baltų kalbotyros ir etnologijos katedra; jis išleistas KU Humanitarinių mokslų fakulteto Redakcijos kolegijos nutarimu. Rinkinys „Pamarių sakmės“ tikrai bus pravartus tiek Lietuvos etninės kultūros paveldo tyrinėjimams, tiek ir krašto kultūros reprezentacijai.

